

A régi módon nem megy

Mindinkább áthatja közvéleményünket a társadalmi, gazdasági, politikai megújulás szükségességének felismerése. Változtatásra sarkall bennünket nyomasztó eladósodottságunk, a forint leértékelődése, az inflációs nyomás, az áremelések sora, s következőképpen életkörülményeink most már általánosan átélte rosszabbodása. De nemcsak fogyasztói mivoltunkban hatnak ránk figyelmeztetőleg a fejlemények. Riaszt most már az a veszély is, hogy a munkahely, a rossz hatékonyságú termelés, a felelőtlen gazdálkodási gyakorlat, avagy az ésszerűtlenül felduzzasztott adminisztráció, a megkopott és feleslegessé vált intézményi funkció végett kérdésessé-labilissá válik, vagy éppen az, hogy az illető egyén gyenge felkészültsége, gyér társadalmi hasznossága miatt munka- és kereset nélkül marad. A feszültségek azonban nem az ellentmondások teremtő feloldásából, az avított, az idejélmúlt formák megszüntetéséből, a pazarló veszteségforrások, tehát végső soron az okok tudatos és következetes felszámolásából adódnak. Még mindig nem az oly használatatlan termék- és termelési szerkezetváltás konstruktív átrendeződésével van dolgunk. Pedig a régi módon már nem megy.

Sok helyen látják már ezt a munkahelyi kollektívák, a kétkedők és az értelmiségiek közül egyaránt, és az elvont, globális változtatásigényeken túl keresik, kutatják a konkrét alternatívákat. mérlegelik az orvoslás szükséges lépéseit. Az alternatívakereső magatartásokból és törekvésekből, az egyéni és kisközösségi lelemények, a privát válaszok ellentmondásrendszeréből mind egyértelműbbé válik a szocialista jellegű közösségi-társadalmi megújulás követelménye. Olyan strukturális átrendeződés mind tudatosabb igénye, amely értelmet ad a stabilizáló áldozatvállalásnak, s távlatot a kibontakozás erőfeszítései számára.

Korszakos nemzedéki feladatunk, hogy életfeltételeink civilizatorikus fejlesztését — a kor nivóján — mi is képesek legyünk, ne csak importból eladósodva, hanem teremtő önmegújítással és hozzájárulással elérni. Vele egyenrangú nagy történelmi próbánk, hogy a civilizatorikus fejlesztést szocialista módon az emberhez legméltóbb megoldások fellelésével és kibontakoztatásával oldjuk meg. Hogy ne lemaradjunk a civilizatorikus versenyfutásban, a tudományos és műszaki fejlesztésben — ahogyan az elmúlt 15 évben történt, hanem álljunk az innovációs versenyt, hogy szocialista választ találjunk korunk kihívásaira. Mert ez a válaszuk kínosan megkésett. Alkalmazkodásunk tétova. Versenyfeltételeink romlanak. Lemaradásunk mértéke és ára roppant nemzeti teherré vált. A fejlemények elbizonytalanítják az embereket, a szocialista kibontakozásért több évtizede küzdő idősebbeket, a három nemzedék terhét viselő derékhadat, a jelenlét-jövővel szembenező ifjúságot egyaránt. A társadalmi gyakorlat ellentmondásai között megkérdőjeleződtek a korábbi időszak küzdelmeit legitimáló ideológiai fogódzók is.

Az örökölt társadalmi igazságtalanságokat tagadó szocialista fordulat, valamint a történelmi deficitet ledolgozására hivatott extenzív gazdaság- és társadalomfejlesztési korszak feladataira profilizott, a torzulásokkal és tévedésekkel is terhes politikai gyakorlat apologetikájára redukált, mára dogmatizált frázisokként visszaköszönő ideológikus eszközök nem igazítanak el az alternatívakeresésben. A jelenlegi történelmi-társadalmi előfeltételek és lehetőségek, konstellációk és globális összefüggések között jelentkező kihívásokra nem adnak választ. Alkalmatlanok ahhoz, hogy az új szakaszban társadalmi szervezőerővé váljanak. Ilyenek például: a bürokratikus centralizált újraelosztási viszonyok és hatalmi-gazdasági berendezkedés túlidealizálása, átmentetése; a tervszerűség azonosítása a központosított tervgazdaság racionalitásának mítoszával és számos melléfogás szubjektivista gyakorlataival; az értéktörvény „helyettesítése” a szubvenciók és kézi vezérlésű szabályozás esetlegességével, a különböző hatékonysági és gazdaságossági színvonalú, gyakran veszteséges termelési egységek konzerválása a túlhomogenizáló „munkásérdek” értelmezéssel, amelynek a hátterében a „két osztály + egy réteg” túlegyszerűsített társadalmi struktúráképe és egyenlősdi szemlélete állt; a szellemi termelés és reprodukció, valamint az infrastruktúra nem-termelői szférának minősítése, a szellemi tevékenység korlátozott alulértékelése stb.

Az SZKP XX. kongresszusával megindult a politikai torzulások és az ideológiai redukció megkérdőjelezése és korrekciója. Megkezdő-

dott a marxista elmélet rekonstrukciója, megtisztítása a dogmatikus torzításoktól, az alkotó elmélet szembesítése az új korszak kihívásaival.

A magyar reformtörekvések megújuló hullámai pedig gyakorlatilag is túl kívántak lépni az extenzív korszak bürokratikus centralizált hatalmi és gazdasági modelljén. jó ideig ösztönzést adtak az elméleti munka számára. A megtorpanások ellenére is ébren tartották a reform szellemét, számos elméleti és gyakorlati felismeréshez — megoldáshoz vezettek. A megtorpanások súlyos tempóvesztése és a marxizmus reneszánszának nagyon sajnálatos lefékezésére nyomán a magyar gyakorlat nem a korszerű marxista társadalomtudomány eszköztárszerevével, hanem pragmatista módon próbálta meghaladni az ideológia egyoldalúságait, s a korábbi gyakorlat ellentmondásait is. A magyar fejlődés pragmatista jellege a reformtörekvések és a demokratizálás nemzetközileg is elismert és megbecsült, értékes erőfeszítései közben így nem tudott túllépni a gyakorlatilag és ideológiailag, gazdaságilag és politikailag éppúgy visszaköszönő dogmatikus beidegződéseken. A társadalomtudományok figyelemre méltó új eredményeit, felismeréseit nem hasznosítottuk érdemlegesen a társadalmi-politikai megújulás számára. Régi beidegződések és szemléleti gátak, a meglévő gyakorlat kritikai és önkritikai értékelésének elmaradása fékeztek a társadalomtudományi felismerések, javaslatok befogadását a napi gyakorlati törekvések elméleti megalapozásához. Az önmagukat túlélt ideológiai beidegződések és vulgarizált szemléletmód a nyolcvanas évek közepére a Szovjetunióban megindult peresztrojka és glasznoszty teremtette kedvező nemzetközi feltételek között, s azok ellenére, sok vonatkozásban a gyakorlati előrehaladás korlátaivá váltak. Az elméleti megújulás megkészt és ezzel legitimációs vákuum jött létre a gyakorlati útkeresés folyamataiban. Nőtt az eszmei bizonytalanság. A vákuumba eszmei pótlékok piaci kavalkádja terjeng, amely dezorganizálja és demoralizálja az alternatívakeresőket. Értékzavarok és távlatvesztés jelentkezik a különböző társadalmi csoportokban, de a párttagság körében is

Az ideológiai megújulás feladata elodázhatatlanná vált. Látnunk és láttatnunk kell, hogy helyzetünk, létfeltételeink megismerésének és átalakításának törekvéseiből, az előbbre lépés, az összehangolt, közös cselekvés eszmei bázisának szükségletéből fakad ez a feladat.

A tudatos és célirányos közös cselekvés eszmei megalapozásához, azaz az ideológiai megújuláshoz tisztázunk kell a világban és szűkebben a szocializmus építésének gyakorlatában jelentkező korszakváltás mibenlétét. Az már egyértelmű, hogy a civilizatorikus fejlődés élvonala — világgazdasági nagyságrendben — a gyári tömegtermelés szintjéről az igen differenciált igények kielégítésére is képes automatizált és kibernetizált termelés korszakába vált. Magas színvonalú munkakultúrával, a munka és kultúra minőségileg új kapcsolatával teremt általános értékeket, amelyek világ-szerte átalakítják a mindennapokat. Az új értékek áthatják a társadalmi élet minden szféráját, a termelés, a fogyasztás, a szórakozás, a művelődés, a kommunikáció világát egyaránt. Az emberiséget, a világkultúrát, a bioszférát fenyegető nukleáris, vegyi és bakteriális fenyegetésekkel szembeni globális felelősség mellett, a gazdasági, tudományos, műszaki, kulturális és politikai kapcsolatok területén is a globális összefüggések korába érkezünk, amelyből sem egyes országok, sem ország-csoportok nem vonhatják ki magukat rezervátumként. Ez az összefüggérendszer globális kihívása a szocialista fejlődés számára.

Extenzív forrásainak határaihoz, azaz az intenzív fejlesztés új történelmi szakaszához érkezett a szocializmus építésének folyamata is, azaz belső korszakváltáshoz is.

E kettős kihívás szintjén kell felmérni helyzetünket és erőinket. Alternatívává, cselekvésiránnyá fogalmazni lehetőségeinket. Tisztázunk kell, hogy mely társadalmi erő, milyen társadalmi csoportok képesek vállukra venni — önérdkeik és értékfelfogásuk érvényesítésével — a korszak feladatait. Elemeznünk kell az érdekek tartalmát, struktúráját, az érdekviszonyok formálásának lehetőségeit.

Az ideológiai megújulás tehát nem régi vagy új szellemi párlatok szellőztetését, hanem valóságfeltáró, kritikus és önkritikus elemzőmunkát, azonosulást teremtő és azonosságot tisztázó meggyőzést, megokoló, mozgósító közvéleményformálást, nyílt és őszinte tájékoztatást, korrekt dialógust követel. Új gondolkodást és átalakítást.

Mély a szocialista gondolat erőzítője ma társadalmunkban. Széles körű a perspektíva-vesztés, de nagyon erős a várakozás a tisztázásra, a felvállalható iránymutatásra, a kor követelményeinek szintjén megújulásra képes szellemi és gyakorlati tevékenységre.

BESENYI SÁNDOR

ALBENA MIHAILOVA: ILLUSZTRÁCIÓ

TAKÁTS GYULA

Tágabb valóba nőve

Kópincés zöld medencék fölött
berki langyos árkok hozzák a ködöt.
Valami részegítő pára
szólogat a majdnem éjszakába.

Szárnyas hordók és poharak szava
bennem, s körülöttem mintha
idéznek az a bronzos lényegét,
mit összetart a kerek messzeség,

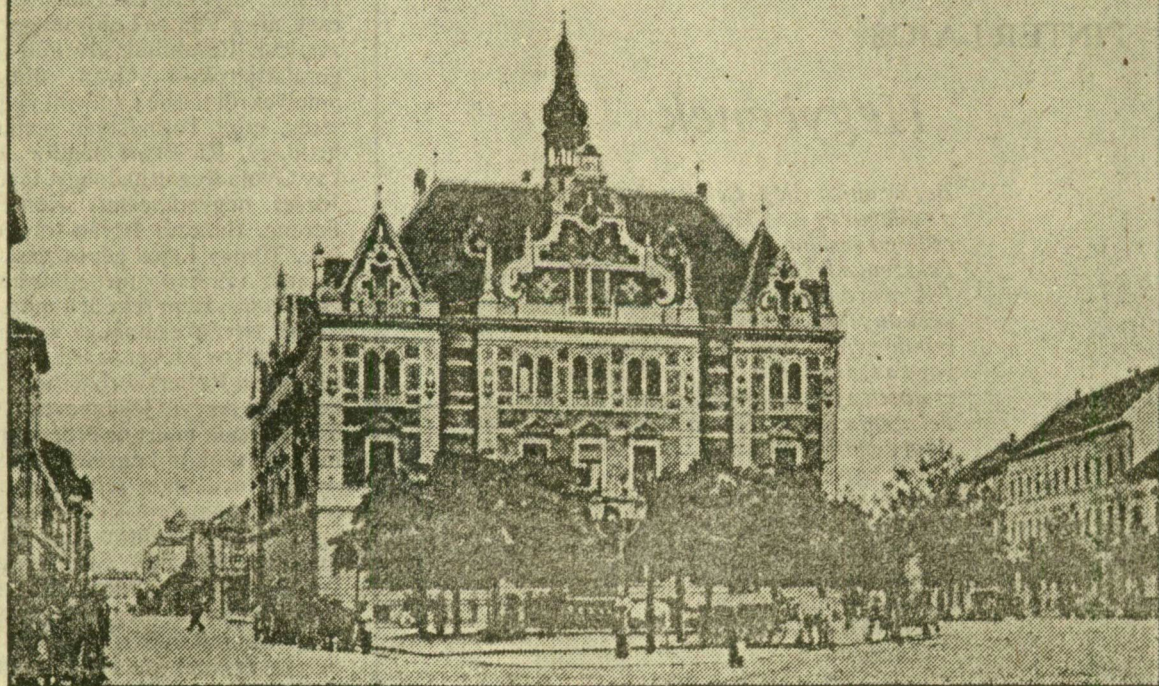
s szavuk tisztább szférába teszi át
szívünkkel ezt az éjszakát,
megadva, értsük képzetét,
kinyitva szikláink ködét...

Reszketve így, valami tett
mozdal a csontos felület megett,
s kibontva azt, tágabb valóba nőve,
mintha most tisztán pincénkhez jönne

minden... S e mástestű vegytant, fizikát
nyitott ajtónkra írja át,
s a berki sötétben átragyogva
fénylenek, mint a galagonya bokra,

a dolgok, mint akik egyek
világon túl a tágabb értelemmel,
mely lépcsőt rak, élni bátran,
mint madarak csontos cédrusfákban.

Szeged. MÁV. Üzlethvezetőség.

Küldjön
egy képet!

A MÁV igazgatóságot ábrázoló képeslap az 1920-as évekből származik, Takács Miklós (Takaréktár u. 2.) gyűjteményéből való. Gimesiné Dudas Edit (Brüsszeli krt. 13.) fotója szerint pedig 1958-ban még lapátkerekű gőzös is járt a Tiszán.